

Vakbekwaam redeneren in de jeugdhulp

Harrie van Leeuwen & Marca Geeraets

Boom

© 2022 H. van Leeuwen & M. Geeraets, p/a Boom uitgevers Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j° Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Omslag: Bij Barbara

Binnenwerk: Steven Bolland

ISBN 9789024443321

NUR 777

www.boompsychologie.nl

www.boomuitgeversamsterdam.nl

Inhoud

	Voorwoord	9
1	Redeneren in de jeugdhulp	13
1.1	Het werkveld: jeugdzorg, jeugdhulp, jeugd-ggz?	14
1.2	Bekwaam redeneren is vakspecifiek	16
1.3	Hoe vakbekwaam redeneren in beeld kwam	17
1.4	De Dual Process Theory	20
1.5	Drie typen oorzaak-gevolgredeneringen	23
1.6	Wat moet vakbekwaam redeneren opleveren?	25
1.7	Samenvatting	28
2	Vakbekwaam redeneren gedurende de hulpverleningscyclus	31
2.1	De hulpverleningscyclus	31
2.2	Fouten in besluitvorming door bias en redeneerfouten	34
2.3	Samenvatting	44
3	De vraagverheldering	45
3.1	Klachteninventarisatie: aandachtspunten en valkuilen	47
3.2	Probleemverkenning: taxatie van aard, beloop, omvang, ernst en gevolgschade van de problemen	52
3.3	Patroonherkenning, classificatie en labels	64
3.4	Normatieve verwachtingen	66
3.5	Prioritering van problemen	69
3.6	Probleemformulering in perspectief	71
3.7	Samenvatting	74

4	Een model voor de verklarende analyse	77
4.1	De transactionele ontwikkelingsvisie	79
4.2	De zeven factoren van het verklaringsmodel	81
4.3	De zeven factoren in een model	100
4.4	Kwaliteitscriteria voor de verklarende analyse: VEST	102
4.5	Bias en redeneerfouten	104
4.6	Samenvatting	106
5	Aan de slag met de verklarende analyse	109
5.1	Factor 1: Problematiek	110
5.2	Factor 2: Normatieve verwachtingen	112
5.3	Factor 3: Persoonlijke vaardigheden in het dagelijks functioneren	113
5.4	Factor 4: Stressoren in de omgeving	115
5.5	Factor 5: Kwetsbaarheid van de persoon	119
5.6	Factor 6: Steun in de omgeving	122
5.7	Factor 7: Kracht van de persoon	123
5.8	Het eindresultaat: de verklarende analyse	123
5.9	Bespreking van de verklarende analyse met de jeugdige en ouders	125
5.10	Samenvatting	126
6	Redeneren over een problematische of tekortschietende opvoeding	129
6.1	Psychologische basisbehoeften van kinderen	130
6.2	Vraagverheldering bij problematisch of tekortschietend opvoederschap	131
6.3	De verklarende analyse bij problematisch of tekortschietend opvoederschap	143
6.4	Bias en redeneerfouten	154
6.5	Samenvatting	158
7	Redeneren over gezinsproblemen	161
7.1	Vraagverheldering bij gezinnen met meervoudige problematiek op meerdere levensdomeinen	163
7.2	De verklarende analyse bij gezinnen	171
7.3	Bias en redeneerfouten	185
7.4	Samenvatting	188
8	Doelen opstellen	191
8.1	Het perspectief op lange termijn	192
8.2	Hoofddoelen: concrete langetermijndoelen	193
8.3	Werkdoelen: concrete kortetermijndoelen	196
8.4	Samenvatting	203

9	Interventie(s) kiezen	205
9.1	Empirisch ondersteund werken	206
9.2	Prioritering	209
9.3	Interventies selecteren: zeven opties	211
9.4	Plan van aanpak Milan en ouders en opvoeders	218
9.5	Samenvatting	223
10	Vakbekwaam redeneren in multidisciplinaire teams	225
10.1	Signalen dat teams haperen	227
10.2	Normatieve verwachtingen ten aanzien van het multidisciplinaire team	229
10.3	Vaardigheden van het team	231
10.4	Omgevingsstressoren	239
10.5	Kwetsbaarheden van het team	241
10.6	Steun voor het team	246
10.7	Kracht van het team	247
10.8	Samenvatting	250
	Literatuur	253
	Register	263
	Auteurs	269

Voorwoord

Beroepskrachten in de jeugdhulp maken roerige tijden door. In die context riepen enkele organisaties onze hulp in bij hun ambitie om de inhoudelijke kwaliteit van de geboden jeugdhulp aan te scherpen. Koninklijke Kentalis kwam met de vraag naar een cursus klinisch redeneren. Samen met de elkaar opvolgende cursisten konden we deze training steeds meer ‘to the point’ uitwerken. Een andere vraag kwam van één van de eerste geïntegreerde jeugdhulporganisaties, Kenter Jeugdhulp. Ten behoeve van het ontwikkelen van een geïntegreerd aanbod van jeugdhulp en jeugd-ggz was er behoefte aan een format voor integrale analyse en een eenheid van taal voor medewerkers met een achtergrond uit de verschillende jeugdhulpsectoren. Het format van de zeven factoren, dat zijn diensten al had bewezen, werd verder uitgewerkt in multidisciplinaire teams met teamleden met een verschillende achtergrond (JON, jeugd-ggz en onderwijs). De resultaten bleven niet onopgemerkt en ook van andere organisaties kwamen vragen voor trainingen. Inmiddels is het belang van een goede en gedragen verklarende analyse een landelijk beleidsspeerpunt, en konden we de voorgenoemde ervaringen goed gebruiken bij trainingen die volgden. Al doende realiseerden we ons dat we met de kern van de professionele beroepsuitoefening aan de slag waren.

Een terugkerend probleem bij deze trainingen was het vinden van passende literatuur. Klinisch redeneren binnen de klinische psychologie en pedagogiek richt zich vooral op psychodiagnostiek. Hierdoor waren we genoodzaakt zelf aanvullende teksten te schrijven, toegespitst op de praktijk van het redeneren en de besluitvorming in de jeugdhulppraktijk. Uiteindelijk heeft dit, dankzij de lockdowns in de periode van de covid-pandemie, tot dit boek geleid.

Vakbekwaam redeneren kent obstakels. Tijdgebrek wordt het meest naar voren gebracht. Reflectie en kritisch denken kost nu eenmaal tijd, en daaraan is in de jeugdhulp een nijpend gebrek. Maar zoals elke houthakker weet dat de tijd voor het slijpen van zijn bijl goed is besteed en elke timmerman weet dat hij beter nog een tweede keer opmeet, zou elke beroepskracht in de jeugdhulp zich moeten realiseren hoeveel tijd we verspillen door te snel en voorbarig aan de slag te gaan.

Vakbekwaam redeneren over problematiek doen professionals in de jeugdhulp niet met een boek op schoot. Het is belangrijk dat beroepskrachten een aantal werktheorieën paraat hebben. Wij pleiten voor een vakmanschap, waarvoor het een voorwaarde is dat de beroepskracht bepaalde criteria paraat heeft die erop gericht zijn om te voorkomen dat belangrijke zaken over het hoofd worden gezien. Het beschikken over goed doordachte interne checklists geeft een belangrijke booster aan de kwaliteit van het redeneren. Dat kost inspanning tijdens het leerproces, maar die inspanning levert in de praktijk uiteindelijk tijdswinst op. Met dit boek kunnen we onze checklists nu voorleggen aan de beroepskrachten in het werkveld in de hoop dat ze bruikbaar en nuttig blijken en in de toekomst vanuit onderzoek en praktijk verbeterd kunnen worden.

Een ander obstakel voor een vakbekwame redenering is ontoereikende vak-kennis. De kennis over psychosociale problematiek is inmiddels zo breed dat het onmogelijk is dat iedere beroepskracht over alle relevante kennis beschikt. Het bestaan van richtlijnen is daarom een uitkomst. Iedere professional zou deze richtlijnen als een cadeautje van zijn of haar collega's moeten uitpakken.

Wij zijn ervan overtuigd dat alle beroepskrachten adequaat kunnen leren redeneren over de problematiek waarmee zij werken. Om dat te bereiken is wel een inspanning nodig van beroepsopleidingen, beroepsverenigingen en academies. En dan niet vanuit de silo's van de therapeutische paradigma's, professionele belangenbehartiging en de strijd om een marktaandeel, maar vanuit de logica van de problematiek van jeugdigen en ouders.

Hun reacties hebben inmiddels wel duidelijk gemaakt hoe belangrijk het voor hen is als de kluwen van hun problemen op een overzichtelijke wijze is ontward. Het geeft zelfvertrouwen bij het zoeken naar een oplossing. Een verklarende analyse weergegeven in een praatplaat geeft houvast. En voor beroepskrachten krijgen termen als volledigheid en zorgvuldigheid een concrete invulling.

Dit boek is tot stand gekomen in samenwerking met cursisten en naaste collega's. We willen enkele van hen in het bijzonder noemen, omdat hun vakkennis van onschatbare waarde bleek. Speciale dank aan Janne Visser, Helen Bakker, Huub Pijnenburg, Willemine Heiner en Henriëtte Nanninga. De vruchtbare en enthousiasmerende samenwerking met de Kenniswerkplaats Jeugd Friesland met Marike Serra, Anja Holwerda en Alona Labun resulteerde onder andere in een digitale tool en de verdere landelijke verspreiding. Onze dank gaat ook uit naar al die collega's van Koninklijke Kentalis, Kenter Jeugdhulp, de Jonge Ontdekker,

Youké, BSA Jeugdhulp en het Bovenregionaal Expertisenetwerk Jeugdhulp Gelderland (BOEG) en Noord-Holland (BEN) die ons hielpen de trainingen al werkende met hun casuïstiek te verbeteren.

Door de columns in *Kind en Adolescent Praktijk* ontstond het idee voor een boek. En dankzij het vertrouwen en de stimulans van Barbara Kuiper van Boom uitgevers Amsterdam is het ook daadwerkelijk gerealiseerd.

We hopen dat dit boek de lezer zal ondersteunen in het vakbekwaam redeneren bij complexe problematiek, opdat jeugdigen en hun ouders de hulp krijgen waar ze recht op hebben.